

Az alkalmazott nyelvészet néhány kérdése

A nyelvészet a nyelvvel kapcsolatos tevékenységek és reflexiók összessége. Magába foglalja a nyelvről való folklorisztikus (hiedelemszerű) ismeretektől elkezdve a hobby-nyelvészkezdést, a különféle társas csoportok azonosságának szimbolizálását, illetőleg ennek felhasználását különféle célokra; a nyelvvel foglalkozók, pl. írók, nyomdászok, pedagógusok, tolmácsok mesterségbeli (mondhatnánk nyelvi-technológiai) tapasztalatait; az egyes szakmák sajátos kommunikációs problémáinak bizonyos vetületét; s végül az intézményes formájú nyelvészetet: a nyelvtudományt.

A nyelv, a beszéd, a kommunikáció, a szimbolizálás tanulmányozása azonban nem monopóliuma a nyelvtudománynak. Különféle okokból ilyen jellegű kérdésekkel foglalkozik a filozófia is évezredek hagyományában, azután a pszichológia, számos interdiszciplína, valamint olyan, újabban önálló tudományterületek mint az általános jel-tudomány vagy szemiotika, illetőleg a kommunikációkutatás. Az a hétköznapi fordulattá vált formula, hogy a tudományokat tárgyak szerint lehet meghatározni, nem elegendő támpont a nyelvészet tudományrendszertani besorolásához. Legföljebb azzal a módosítással kerülhet a nyelvészet meghatározásának, elhatárolásának középpontjába „tárgya”, ha a feladatot úgy szemléljük: az intézményes nyelvészet, a nyelvtudomány vezérli, koordinálja és ha van mihez, akkor integrálja a nyelvvel stb. kapcsolatos ismereteket (bárhol is keletkeztek) és gyakorlati tapasztalatokat. Ebben benne rejlik az is, hogy egyáltalában nem triviális feladat ezt egy adott kor igényei szerint elvégezni: saját elméleti keret, különféle módszertanoknak egész ütege és — a szükségleteknek megfelelően — saját különálló szervezeti forma is kell hozzá.

A kérdésre azonban jóval bonyolultabb válasz is adható. Valójában alighanem elengedhetetlen a tudományrendszerezéssel kapcsolatos elemi kérdéseknek a megválaszolásához is bizonyos tudománytörténeti és tudományelméleti megalapozás. Sajnos, a nyelvészet területén nem nagyon áll rendelkezésre sem átfogó tudománytörténet, sem a kor színvonalán álló átfogó tudományelmélet. (Igaz, hogy a legutolsó 15 évben a nyelvészet történetének renaissance-a van kibontakozóban, s ez főként — de nem kizárólag — annak köszönhető, hogy a nyelvészet centrális területén: a grammatika elméletében fordulat történt; a nyelvtudomány egészének elméleti kerete azonban csak nagyon lassan bontakozik ki.) Ennek az előadásnak nem is feladata ezeknek a kérdéseknek a tárgyalása. Mindössze a jelenlegi helyzet jellemzésének érdekében próbáltam a témát szituálni.

I. A nyelvészet társadalmi funkciója

A széles értelemben vett nyelvészet nyilvánvalóan a mindennapi élet szférájának egyik része. A nyelv az ember definíciós jegye: szembeállítja mindennel, ami nem emberi. Ez azonban még nem elég ahhoz, hogy foglalkozzanak is vele. Ahogy mondani szoktuk: egy elzárt völgykatlanban fekvő és meglehetősen homogén kicsiny faluban aligha merül fel a nyelv mint külön probléma, hiszen mindenki ugyanazt a közös eszközt használja egyéni gondolatainak kifejezésére. Ez a kísérleti szituáció azonban történetileg érdektelen: amióta nyelvről tudunk, azóta az mindig egy adott konkrét „nyelv” volt explicit módon vagy implicit módon szembeállítva más nyelvekkel, nyelvjárásokkal vagy nyelvi változatokkal. (De még egy nyelven belül is maradvá, maga a nyelv hordozza az önmagáról való beszélés lehetőségét: valamenyny konkurrens kifejezési forma közül a nyelv az egyetlen, amelyen lehet beszélni a beszédről; más szóval: egyedül a nyelv tartalmazza önmaga meta-nyelvét.)

A széles értelemben vett nyelvészetnek különféle társadalmi funkciói alakultak ki még az intézményes nyelvészetnek, a nyelvtudománynak a létrejötte előtt. Tolmácsolni kellett, feljegyezni a feljegyzendő dolgokat (pl. adóval, joggal, intézményekkel, általában ismeretekkel kapcsolatban mint pl. a juhok száma, a birtoktestek elhelyezkedése, a csillagok állása); ehhez írás vagy más följegyző eszközök kellettek; a legkisebb közösségen belül is kialakulhatott bizonyos belső társadalmi szimbolizálás a nyelv segítségével: társadalmi kapcsolatokat szabályozott a nyelv; szakrális funkciója volt: a nyelv szülte a mitológiát és a vallások formáját is bizonyos mértékig; normákat rögzített és tartott fenn; stb. Mindezek összességükben azonban nem tudományos funkciók voltak, még akkor sem, ha a ma meglevő tudományok keletkezése és fennmaradása (akárcsak az emberi történet jó részének fennmaradása) lehetetlen lett volna nyelvi mozzanatok nélkül. — Mindezek a tudomány előtti tapasztalatok azonban valamilyen formában továbbélnek.

S fennmaradt mind a mai napig az a feladat is, hogy bizonyos műveltségi szint feletti társadalmak tanítják gyermekeiket az államnyelv (vagy közlekedési nyelv) meghatározott formáira, illetőleg az ő szempontjukból fontos egyéb nyelvekre.

Még azelőttől, talán az ember keletkezésével egyidőből pedig fennmaradt a költészet, amely formájában nyelv, s melynek megalkotása szintén az ember kizárólagos képessége.

Az intézményes nyelvészet, a nyelvtudomány ugyanúgy két funkciót — két, egymásra tekintettel levő funkciót lát el —, mint bármely más tudomány: a világ megismerésének és a világ átalakításának funkcióját. Ezt az elméleti és gyakorlati funkciót a nyelvészet nem önmagában, hanem a többi tudománnyal együtt, velük közös társadalmi kontextusban látja el.

Itt most nem kívánok külön — deklaratív módon — foglalkozni az elmélet és gyakorlat kölcsönhatásával, mivel voltaképpen egész gondolatsorom ennek szemléltetése. Szeretném azonban megjegyezni, hogy a kérdés tudomány-elméleti szempontból általában a matematika, illetőleg a fizika és a többi természettudományok szempontjainak figyelembevételével kerül tárgyalásra. A társadalomtudományok szempontjai, illetőleg az olyan jobbra de nem kizárólagosan társadalomtudományi jellegű diszciplína, mint a nyelvészet szempontjai viszont meglehetősen figyelmen kívül maradnak.

A társadalomtudományok elmélete sokkal szorosabb kapcsolatban áll magával a társadalmi gyakorlattal, mint a természettudományok elmélete. Ezért megismerő-elméleti funkció mellett ebben az esetben közvetlen gyakorlati funkcióról van szó.

A tudományelméletre épülő tudományszervezés és tudománynyilvántartás megkülönbözteti a kutatásoknak három szintjét: az elméleti, az alkalmazott és a fejlesztési kutatások szintjét. A nyelvtudományon belül az elméleti és az alkalmazott kutatások szintjét sikerül megkülönböztetni; a fejlesztési kutatások itt — legalább is a magyarországi tapasztalatokat figyelembe véve — nem választhatók külön az alkalmazott kutatásoktól. Hasonlóképpen nincs szükség külön technológiai kutatások szintjének felvételére, mint a műszaki tudományok esetében. A két szint (alap- és alkalmazott) értelmezése azonban még nem alakult ki; nincsenek a nyelvészetben belül egyértelműen elfogadott kritériumok a nagyszámú (és valójában érdekes) határeset hovatarozásának eldöntésére.

Nyilvánvaló, hogy elégtelen volna egy ilyen szervezési és nyilvántartási szempont az alkalmazott nyelvészetnek vagy bármely társadalmi szférában levő alkalmazott tudományszaknak a meghatározásához.

Valamivel közelebb jutunk az alkalmazott nyelvészet mibenlétéhez, ha megnézzük, hogy milyen alapon sorolják a saját tevékenységüket ide egyes országok kutatói, alkalmazott nyelvészei.

Francia nyelvterületen és a Benelux országokban a tudomány és felsőoktatás szervezetébe behatolt a tudományszervezés alkalmazott szintje mint többé-kevésbé általános terminus. Eszerint az alkalmazott nyelvészet olyan szintű (praxishoz közeli) diszciplína, mint az alkalmazott természet-tudományok: azok, amelyeket mi műszaki tudományoknak nevezünk; ideveszik az idegen nyelvek tanulását, a kétnyelvűség-vizsgálatát, valamint a számológépek felhasználását a nyelvészeti kutatásban és a dokumentalitikában. — Angol nyelvterületen ma is elsősorban az idegen nyelvek (elsősorban az angol külföldiek számára való) tanításához szükséges speciális nyelvészetet nevezik alkalmazott nyelvészetnek. Ennek az eredete mintegy 30 évre megy vissza; a II. világháború alatt egy igen nagy idegennyelv-tanítási programhoz a nyelvészek segítségét vették igénybe; ezek pedig gyorsan rájöttek arra, hogy az akkor uralkodó statikus deskriptív nyelvészet nem alkalmas erre a feladatra — bizonyos különleges szempontok figyelembevételével nélkül. Azóta él az alkalmazott nyelvészetnek az az értelmezése, hogy ez elsősorban megfelelő idegennyelvi tananyagok készítéséből áll. Ez a felfogás lassan kiszélesedett és magába foglalta az összevető nyelvészetet, a különféle nyelvek és kultúrák érintkezéséből adódó kérdések vizsgálatát, valamint egyéb olyan problémákat, amelyek elengedhetetlenek a jó tananyagok készítéséhez, így például a szógyakorlási vizsgálatokat. — Német nyelvterületen az idegennyelv-oktatással összefüggő és nem szorosan vett pedagógiai feladatok megoldását tartják szorosan véve alkalmazott nyelvészetnek, de tágabb értelemben a nyelvészetnek szinte minden ágával érintkezőnek tartják ezt a területet (kiadványaik elemzése alapján).

Hozzánk a szovjet gyakorlat állt a legközelebb. Nemcsak azért, mert az ötvenes évek végén az ő példájukon indultunk el jónéhányan Magyarországon, hanem azért, mert szemmel láthatóan ők gondolták végig legalaposabban az alkalmazott nyelvészet mibenlétét. Ők idetartozónak vélik az idegennyelvek tanítása diszciplínájának tudományos szintjét, az információs rendszerek

kialakításának nyelvi feladatkörét, az írásrendszerek megalkotását, a helyesírást, a terminológiát, az átírást (transzkripciót), a földrajzi nevek szabályozását, az interpunkciót, a nyomdai szerkesztés nyelvi vonatkozásait, és a hatékony kommunikáció feltételeinek kutatását. Ez az első pillanatban heterogén tevékenység a húszas években alakul ki: a fiatal szovjet állam szükségleteinek kielégítésére. Nem túlzunk, ha a szocialista forradalom kulturális részén belül helyezük el. A világ megváltoztatásának, átalakításának funkciója alighanem kivételes lehetőséget kapott ebben a társadalmi forradalmi kontextusban. (Hadd jegyezzem meg, hogy ez az egyik oka annak, hogy az alkalmazott nyelvészet a Szovjetunió kívül is elkötelezett társadalmi és tudományos tevékenység az esetek nagy többségében. Természetesen ez társadalmilag és politikailag is érzékenyebbé teszi a nyelvészet néhány ágától eltérően.)

A szovjet példa nyomán az alkalmazott nyelvészet nem feltétlenül elkülönülő szervezeti forma, hanem elsősorban híd-funkció egyrészt az elméleti nyelvészet (és általában a tudományok), másrészt a társadalmi gyakorlat között a társadalom nyelvvel kapcsolatos problémáinak megoldására. Csak akkor és annyiban van szükség külön szervezetre, ha a meglévő szervezeti keretekben a felmerülő feladatokat nem lehet ellátni.

Tudományelméleti szempontból KURATOWSKI lengyel matematikus nevezetes mondását használhatjuk fel: nincs alkalmazott matematika, csak matematika van és annak alkalmazásai.

A társadalmi gyakorlat szempontjából viszont COURANTnak egy másik matematikusnak a nézete idézhető fel (még akkor is, ha túlzását nem vállaljuk): az elméleti matematika az alkalmazott matematikának kicsiny és viszonylag kevésbé fontos része. (Márcsak azért sem vállaljuk ezt teljes egészében a nyelvésztre, mert COURANT ezt az ötvenes években mondta, s azóta bizony a matematikának — ahogy halljuk — olyan részei is hasznossá váltak, amelyek évtizedek, évszázadok, sőt évezredek óta szunnyadtak.)

Az alkalmazott nyelvészet tehát — felfogásunk szerint — a nyelvészet egészének társadalmi-gyakorlati oldala. Körülbelül ez a felfogás került előtérbe az utóbbi négy-öt évben az alkalmazott nyelvészet nemzetközi fórumain is, Magyarországon pedig lassanként már hét—nyolc év óta.

2. Az alkalmazott nyelvészet körébe sorolható diszciplínák és tevékenységi körök

A fentiekből következik, hogy több olyan — Magyarországon is művelt — diszciplína is alkalmazott nyelvészeti jellegűnek tekinthető, amely ezt a besorolást önmaguk számára nem tartja nyilván. Ilyen elsősorban a nyelvművelés, más néven anyanyelvi művelődés elnevezésű komplex tudományos és kulturális tevékenység. Ennek egyik — speciális okokból elkülönült része — a helyesírás szabályozása. További ilyen terület a lexikográfia: az egynyelvű és kétnyelvű szótárak készítése. A nyelvművelésen belül hadd emeljük ki az önálló beszédművelést, valamint a szaknyelvek művelését.

Idetartozik továbbá a logopédia, a gyógypedagógiai egyik önálló része, amelyik a kommunikációs defektusokkal foglalkozik.

Több újabb határdiszciplína is figyelembe veendő: a szociolingvisztika (amelyre még visszatérek), a pszicholingvisztika, a kontrasztív nyelvészet, a kvantitatív nyelvészet, valamint a számítógépes nyelvészet (még folytathat-

nánk a sort). Ezeknek vagy állandóan előtérben álló szempontjuk az alkalmazás, vagy pedig szinte elválaszthatatlan komponensük a felhasználás szempontja (ilyen a kontrasztív nyelvészet és a számítógépes nyelvészet). Természetesen önmagukban nem tartoznak a nyelvészet „alkalmazott szintjébe”; gyakorlatilag azonban nemzetközi méretekben inkább az alkalmazott nyelvészettel társulnak, mint az elméleti nyelvészettel: s természetesen társulhatnak a másik partner-diszciplínával is: a szociológiával, a pszichológiával, a számítógéptudománnyal (amely önmagában is komplex jellegű: az alkalmazott matematika és a műszaki tudományok több tagjának közös felhasználásából nőtt ki). A kontrasztív nyelvészet kapcsolódhat a nyelvtipológiához is, amely bizonyos szempontból nyelvészeti megalapozásának tekinthető. A kvantitatív nyelvészet pedig érdekes módon részben a kvantitatív pszichológiához kapcsolódik, részben pedig különféle szöveggel kapcsolatos — jobbara tudományos igényű — megközelítések együttesében vesz részt: olyan problémákban, mint a távközlés, a rejtjelfejtés, alakfelismerés, gyorsírás kutatás stb.

Ez a meglehetősen tarka sor még szaporítható volna, ha külön-külön megemlíthetnénk mindazt a sokféle együttműködési lehetőséget, komplex témát, egyedi kutatást, amelyet alkalmazott nyelvészet címen az utóbbi öt évben a világon publikáltak.

Nyilvánvaló, hogy ennyiféle elemet valamilyen formában csoportosítani kell (akárcsak a nyilvántartás céljából is). Többféle csoportosítás is született. A legelső (és legáltalánosabb), amely pusztán egymás mellé helyezi a részdiszciplínákat, amelyek a tudományok differenciálódása (és másodlagos integrálódása) útján létrejöttek a nyelvészet alkalmazásával kapcsolatban. Ezek a nem nagyon elvszerű felsorolások azért terjedtek el, mert a nemzetközi kongresszusokat ezek szerint hirdetik meg, osztják szekciókba. Bizonyos elvszerűséget próbáltak belevinni a diszciplínák elrendezésébe azok, akik egy-egy lényeges distinkciót javasoltak. Így pl. az egy nyelvvel/több nyelvvel foglalkozó alkalmazások megkülönböztetését (unilingvális: plurilingvális alkalmazott nyelvészet, beleértve az interlingvisztikát); ez nem is jelentéktelen szempont. Van olyan szokás is, amely az egyes nyelvészeti ágak szerint emleget alkalmazott fonetikát, szemantikát stb. Egy másik hasonló elképzelés megkülönbözteti a humán és a gépi alkalmazott nyelvészetet; ez a pusztán technikai jellegűnek minősíthető distinkció is érvényes korlátozottan, habár a gépi témák is általában humán célúak, csakhogy másféle munkaszervezeti és technikai feltételek közepette dolgoznak rajtuk.

Néhány évvel ezelőtt nekem volt az a javaslatom, hogy a gyakorlat szférái szerint lehetne az alkalmazott nyelvészetet felosztani. Kb. így, hogy oktatási alkalmazott nyelvészet, kulturális, egészségügyi, távközlési stb. Ma már nem tartom ezt a felosztást nagyon hasznosnak. Bár természetesen nem teljesen felesleges időről-időre ilyen jellegű áttekintést is elvégezni.

Egy másik kollega aszerint osztotta fel a nyelvészeti felhasználási területeit (az alkalmazott nyelvészet kifejezést ő nem szerette), hogy milyen másik tudományhoz kapcsolódik. Így például a filmszinkronizálásban felhasznált nyelvészetet ő a nyelvtudomány és a filmtudomány kölcsönhatásának tekintette; ez a hiper-szcientista álláspont azonban nem bizonyult nagyon termékenynek, nem is követte senki sem.

Történt kísérlet a kétféle szempont összeegyeztetésére is.

Több konceptuális kísérlet is történt, azonban meglehetősen alkalmoszerűen. Fölmerült például az, hogy a nyelvészet részei szerint, azután a tár-

sadalomban élő ember szükségletei szerint, vagy a kommunikációs folyamat részei szerint csoportosítsuk ezeket a diszciplínákat. Valamennyi javaslat tartalmazott hasznos szempontokat.

Az alkalmazott nyelvészetnek az előzőekben körvonalazott híd jellegű felfogásával kapcsolatban azonban némileg világosabb lett maga a csoportosítás problémája is. Hát van a hidaknak saját csoportosítása? — kérdezhetnénk a metafora segítségével. Nyilván nincs. A hidak elhelyezésének a hidaktól független okaik vannak; ettől függetlenül a hidakat is célszerű tipizálni különféle célokból (pl. nyilvánartás céljából).

Nyilvánvaló, hogy az alkalmazott nyelvészet fenti felfogása nem az extenzív felsorolás teljességére helyezi a hangsúlyt, hanem az alkalmazásban résztvevő tényezők számbavételére.

Igy például előtérbe került a nyelvészet, amely felhasználásra kerül; az elméletileg megalapozott és alkalmazásra is kész fiatal nyelvészek kiképzése. Azután a társadalom igénye, lehetőségei, melynek keretében az alkalmazási (a nyelvészetnek és más fontos ismeretköröknek a felhasználása) történik. Továbbá az a komplex szakember vagy szakember-csoport, aki az alkalmazást elvégzi (kiderült, hogy ezek a világ különféle részein általában elkötelezett emberek, társadalmi aktivisták). S végül szükségszerűen előkerült az a kérdés, hogy végülis mi fogja össze a fenti tényezőket valami egységes egészé. — Én azt a választ kínálom itt fel: hogy egy koherens tudományos világnézet, filozófia, amelyben mindennek megvan, meglehet a helye: a nyelvnek és a nyelvészetnek; a társadalomnak; a társadalmi problémák megoldásának; a problémát megoldó aktivistának; szakembereknek és a nyelvközösség tagjainak; illetőleg a tudománynak és az egyes érdekelt tudományoknak.

A fentiek alapján már évek óta nyilvánvaló, hogy az alkalmazott nyelvészet egy szocializmust építő országban a marxizmus filozófiájának, a tudományelméletnek keretében — lényegesen különbözik (számos egyező vonás mellett) például a Skóciában vagy Hessenben művelt, nagyon fejlett alkalmazott nyelvészeti tevékenységtől.

A fentiek egyúttal azt is jelentik, hogy előtérbe kerültek ezzel a komplex tudományos-gyakorlati tevékenységgel olyan rendszerelméleti, szervezéselméleti és tudományszervezési kérdések, mint bármely komplex és nagyobb súlyú társadalmi feladat megoldásában (még akkor is, ha a rendszerelmélet, szervezéselmélet szavakat nem nagyon használják a szakemberek, s ha a tervezést alig tekintik többnek, mint rutinszerű tevékenységnek).

Nyilvánvaló, hogy az alkalmazott nyelvészet probléma-orientált. Vagyis a fentiek alapján felismert vagy feladatul kapott problémák megoldásának céljából szerveződik, tagolódik. Ha nagyon keresünk összefoglaló szempontot, akkor — véleményem szerint — a legérvényesebb „kutatói főirányok” szerint csoportosítani az alkalmazott nyelvészeti tevékenységet. Ez természetesen azt is igényli, hogy az alkalmazott nyelvész, vagy röviden a nyelvész tartsa felelősségének az ilyen kiemelt témák előkészítésében (sőt esetleg kijelölésében) való közreműködést.

Mindez nem jelenti azt, hogy nincs szükség valami központi jellegű tevékenységre is. Az egyes problémák — bármely hosszantartó életűek is lehetnek — nem képesek felépíteni saját korszerű elméleti megalapozásukat, magyarul mondva nem képesek „saját elméleti” nyelvészet kiépítésére. Egy olyan méretű ország számára például luxus, ha a nyelvről eltérő elméleti alapokból kiindulva kutat és tanít az anyanyelvi oktatás és az idegen nyelvek oktatása,

illetőleg a tudományos szintű nyelvészet (vagyis a felsőoktatás és a kutató-intézetek köre). Nem is beszélve arról, hogy mennyire dezorganizálja ez az oktatási folyamatban résztvevő tanulókat. Voltaképpen az alkalmazott nyelvészethez mint a nyelvészet részének a feladata a felhasznált nyelvészettel kapcsolatos ellentmondások kiküszöbölése. Ezért meglehetősen sokat konzultálnak, előadnak, tanítanak az alkalmazott nyelvészek világszerte — az elsődleges kutató és szervező munkájuk mellett.

Ezek szerint tehát nincs szükség külön alkalmazott nyelvészekre sem? — kérdezhetnénk. A fentiekből következik, hogy erre a kérdésre nem adható egyetlen válasz. Nyilvánvaló, hogy a nyelvészek kiképzésében fel kell őket készíteni az alkalmazások problémájára is. Az is világos, hogy egységes alapműveltség mellett előnyös a feladatok szempontjából történő későbbi specializálódás is. Sőt az is, hogy nagyon hasznos, ha van magának az alkalmazásnak — gazdasági, szervezési stb. vonatkozásainak — is szakembere. Mindennél fontosabb azonban az, hogy kialakuljon és működjön egy mechanizmus, amely a társadalom nyelvi, kommunikációs problémáiban megfelelő szinten készenlétben áll; illetőleg egy olyan gárda, amely a komplex gyakorlati és tervezési feladatokban ezt a nyelvi-kommunikációs komponenst megfelelő módon — tehát a társadalom érdekében, nem a nyelvészek érdekében — tudja érvényesíteni.

S ugyanennek van alárendelve az is, hogy milyen szervezeti keretben folyjon az alkalmazott nyelvészeti tevékenység. Ha már kialakult a megfelelő forma, mint a szótárírás esetében, akkor azon nyilván nem célszerű változtatni. Ha szűknek bizonyulnak a jelenlegi keretek, mint a mostani magyar nyelv-művelés esetében, akkor nyilván szükség van a szervezeti továbbfejlődésre. Ha elegendő a folyamatos tanácsadás — mint a logopédia esetében —, akkor azt célszerű folytatni. Csak ott kell új részleget felállítani — bármilyen névvel is —, ahol egyáltalában nincs szervezeti keret. Ott is célszerű a komplex szervezeti kereteknek előnyben részesítése.

3. Az anyanyelvi nevelésben alkalmazott nyelvészet problémája

Annak ellenére, hogy mindenkinek van anyanyelve (néha egynél több is), az alkalmazott nyelvészet aránylag későn fogott hozzá ehhez a feladathoz.

Magyarországon a közoktatásban egységes magyar tárgy van; ezen belül van irodalmi és nyelvi rész; néhol különféle módon szervezetszerűen is elkülönül, pl. külön osztályzat által. Az egységes magyar tantárgyat azonban mindenütt ugyanaz a tanár tanítja. Ezzel a kérdéssel itt nem szükséges foglalkozni; de hadd említsem meg, hogy egyelőre nem is kívánatos, hogy ezen a mostani helyzeten rövidesen változtatás történjen.

Az anyanyelv tanításával hosszú idők óta foglalkoznak szakdidaktikus, metodikus, tantárgypedagógus kollegák. Munkájukat a folyamatos fejlesztés jellemzi; tehát a mai feltételek, módszerek stb. mindenképpen fejlettebbeknek tekinthetők a 30 évvel ezelőttiéknél, vagy akár a 10 éve voltaknál is. Mi szükség van akkor itt nyelvészetre? (Különösen akkor, ha meggondoljuk, hogy az iskolába lépő gyermekek nagy része sokkal jobban használja anyanyelvét, mint ahogy azt a legjobb nyelvtan idáig le tudta írni.)

Nem mondhatjuk, hogy egyszerűen csak sorra került az a kérdés is, miután már az idegen nyelvek tanításában bebizonyosodott, hogy a nyelvészet

felhasználása különféle előnyökkel járhat. Nem sorra került, hanem visszatért egy javaslat; s ezt a javaslatot pártolta a nyelvészek, alkalmazott nyelvészek egy része és az anyanyelvi oktatás szakembereinek egy része is szerte a világon. Ez a javaslat meglehetősen régi: mindössze annyi, hogy a nyelvészetnek tudományosan érvényes anyaga határozza meg — tartalmában — az iskolai anyanyelvi oktatás tevékenységét. Ebben nyilván nincsen semmi szenzáció, hiszen senki sem vitatja el a matematika és a természettudományok esetében ugyanennek az igénynek a létjogosultságát. A nyelvészetben azonban országonként változik, hogy mit tart a szakmai közvélemény a tudomány érvényes állapotának. A kérdés némileg összefonódott egyes újabb nyelvészeti irányzatok alkalmazásával. Hangsúlyozni szeretném azonban, hogy nem ez a fő kérdés, hanem az, hogy (1) az anyanyelv tanítása a magyarországi közoktatásban — szinte valamennyi érdekelt véleménye alapján — korszerűsítésre, hogy úgy mondjam most, extra-korszerűsítésre szorul; (2) ebben a korszerűsítésben a dolog természeténél fogva nemcsak módszertani, pedagógiai, hanem tartalmi feladatok is vannak; (3) a tartalmi feladatokban a nyelvészet illetékességét senki sem vitatja el. A vita természetesen több kérdésben folyik, ezek közül egyelőre két, általánosabb kérdést szeretnék kiemelni: (4) mi a megfelelő aránya a tartalmi és a pedagógiai mozzanatoknak; (5) milyen nyelvészet használható fel az iskolai oktatásban.

Ezzel kapcsolatban célszerű röviden elsorolni, hogy mi is történt a fenti ügyben az elmúlt években, s milyen tervek állnak rendelkezésre a jövőt illetően.

Az MTA Alkalmazott Nyelvészeti Bizottsága (akkor még más volt a neve) 1971-ben kiküldött egy öttagú munkacsoportot az anyanyelvi oktatás korszerűsítésének ügyében. A csoportot SZENDE ALADÁR vezette; tagjai a következők voltak: HERNÁDI SÁNDOR, SZÉPE GYÖRGY, TAKÁCS ETEL és TEMESI MIHÁLY. A csoport két és fél év alatt két terjedelmes jelentést tett közzé a szakterület helyzetéről, megjavításának lehetőségeiről. A jelentéshez kikérték az illetékes intézmények, testületek és szakemberek véleményét (beleértve a sajátjukat is), valamint 10 olyan alkotónak (filozófus, kémikus, orvos, pszichiáter, folklorista, irodalomtörténész stb.), a véleményét, aki nem dolgozik az anyanyelvi oktatásban, de alkalmasnak látszott arra, hogy szakmájának, egyéni tapasztalatainak írásbafoglalásával mintegy képviselje a közvélemény elvárásait, a társadalom szükségleteit. A munkacsoport jelentését megvitatták különféle nyelvészeti testületi szervek és a Magyar Tudományos Akadémia I. Osztálya. A munkacsoport tevékenysége 1973. december 31-vel véget ért. Az idei év [1974] elején — a munkacsoport folytatásaként — megalakult az Anyanyelvi Oktatási Munkabizottság mint a Magyar Tudományos Akadémia és az Oktatási Minisztérium együttes bizottsága. Ez a munkabizottság az év folyamán havonként egy teljes munkanapot ülésezett; az üléseken áttekintettük a kérdéskört az óvodai oktatástól a tanárképzésig. A Munkabizottság tevékenysége beleilleszkedik a közeli és távoli oktatási reformmunkálatok keretébe mint az anyanyelvi nevelési terület illetékes szerve.

Az előbb említett kisebb, öttagú munkacsoport tevékenysége időben párhuzamos volt egyéb tudományágak és tantárgyak oktatás-korszerűsítési tevékenységével. Ilyenek voltak a Magyar Tudományos Akadémián belül, illetőleg az Akadémiával személyi összefüggésben a következő területeken: biológia, integrált természettudomány, komplex matematika (amelynek általános iskolai bevezetése meg is kezdődött), idegen nyelvek tanítása, valamint az anyanyelvi oktatás. Ezt a különféle készütségi fokokon levő, eltérő szervezeti

formák között folyó tevékenységet 1973. szeptember 25 óta a Magyar Tudományos Akadémia Elnökségi Közoktatási Bizottsága koordinálja.

Az Elnökségi Közoktatási Bizottság az Oktatási Minisztérium (akkor még: Művelődésügyi Minisztérium) felkérése alapján jött létre az 1990-es években időszerűvé váló nagyobb méretű oktatási reformnak, pontosabban a reform tartalmi részének kidolgozására. Egy összefüggő műveltségi koncepció kialakítása a feladat, amely a tantervi struktúra és a tananyagok megtervezésének alapjául szolgál majd. A közelebbi, 1978-ban esedékes részleges oktatási reform és teljes tankönyv-csere előkészítése nem feladata ennek az akadémiai bizottságnak. A távlati és a közeli célok folyamatos egyeztetésének azonban az a formája alakult ki, hogy az Oktatási Minisztérium és a Tudományos Akadémia a lehető legtöbb lényeges kérdésben egymással konzultál és igyekszik egységes álláspontot kialakítani.

Az Elnökségi Közoktatási Bizottság három albizottságra oszlik: a társadalomtudományi, a természettudományi és a matematikai albizottságra. Ezekon kívül az Akadémia rendes bizottságai közül részt vesz az Anyanyelvi Oktatási Munkabizottság, illetőleg az Idegennyelv-elsajátítási Munkabizottság mint az anyanyelvi, illetőleg az idegennyelvi terület gazdája. (Vannak egyéb részlegei és munkacsoportjai is ennek a munkálatnak.)

A műveltségi koncepció előzetes formája elkészült; ezen azonban még sok munkára lesz még szükség. Ebben a koncepcióban a műveltséget hét nevelési szférára, területre osztották fel; ezek nem tantárgyak, hanem az egységes műveltség oldalai, összetevői.

A hét terület a következő:

nyelvi-kommunikációs nevelés,
matematikai nevelés,
természettudományi nevelés,
történelmi, társadalmi és politikai nevelés,
esztétikai-irodalmi nevelés,
szomatikus (vagyis testi és egészségi) nevelés,
technikai (manuális-gyakorlati) nevelés.

A legelső — amint hallottuk — a nyelvi és kommunikációs nevelés. Ez magában foglalja igen röviden az anyanyelvi és idegennyelvi oktatásnak azokat az alapelveit, amelyeket az előző években az Anyanyelvi Oktatási és Idegennyelv-elsajátítási Munkabizottság dolgozott ki; természetesen mindkét munkabizottság továbbdolgozik ezeknek az alapelveknek a finomításán, illetőleg a tervek konkretizálásán.

Hangsúlyozni szeretném, hogy egy távlati műveltségi koncepcióról van szó, azokról az eredményekről, amelyeket az egységes nevelési folyamat végére a kilencvenes években el kell érnie egy 18 éves magyar fiatalnak. S hadd tegyem hozzá, hogy ezek az elvek összhangban állnak a többi nevelési területtel, a jelenlegi magyarországi nyelvészet és nyelvművelés igényeivel.

Visszatérve az Anyanyelvi Oktatási Munkabizottságra, el kell mondani, hogy ennek a testületnek nagyon nehéz dolga van, mivel talán az egyetlen az egész hálózatban, melynek egyaránt feladata az 1978-as részleges oktatási reform támogatása és a távlati oktatási reform előkészítése. A dolog természete szerint először a most jobban sürgető közeli feladatokra kellett a figyelmüket fordítani. Ez azt jelenti, hogy előzetes tantervi vázlatokat, most bevezethető

korszerűsítési javaslatokat, az 1978-ban már érvényesíthető célok érdekében folyó kísérleteket kellett megbeszélni. Nagyon kevés a rendelkezésre álló idő, ha azt szeretnénk, hogy valamennyi iskolatípusban úgy lehessen korszerűsíteni az anyanyelvi tananyagot, hogy azt a most iskolában tanító átlag tanárok (tehát nem a kimagasló kísérletező tanáregyenységek) által tanítható legyen.

A távlati szempontot az anyanyelvi oktatásban inkább egy-két olyan eredeti egyéniség, mint pl. FABRICZIUS-KOVÁCS FERENC vagy VARGHA BALÁZS azután két kollektíva: a pécsi Tanárképző Főiskola Magyar Nyelvi Tanszékének kollektívája és egy másik, fiatalokból álló csoport képviseli. (Természetesen, amit lehet, azt a távlati elgondolásokból, kísérletekből már a közeli tervekben is megpróbálunk érvényesíteni.) Ez az említett fiatalokból álló kollektíva az MTA Nyelvtudományi Intézetének Strukturális és Alkalmazott Nyelvészeti Osztályában, pontosabban amellelt alakult. Ők a gimnáziumi anyanyelvi oktatás korszerűsítésével foglalkoznak: tananyagokat készítenek és megfelelő tanári együttműködéssel ómaguk is részt vesznek ezeknek a tananyagoknak a tanításában. Ilyen kísérletek folynak Budapesten, Pécsen és Érden, több iskolában.

A munka felfutó jellegű. Először készítik el a tanári segédanyagot, majd megfelelő kísérleti tanítás után újraírják. Ezután készítik el a tanulók gyakorlófüzetét. Évről-évre, pontosabban félévről-félévre haladnak. A legelső félévben félértették a szokásos iskolai grammatikát; helyette a nyelvről általános ismereteket tanítanak. „Az ember és a nyelv” című kísérleti tanári segédkönyvük osztatlan sikert aratott; két kiadó is szeretné kinyomtatni. A gimnáziumi I. osztály II. félévtől kezdve a IV. osztályig a rendelkezésre álló nagyon csekély időben (leginkább heti 1 órában) kétféle tevékenység párhuzamos tanításával kísérleteznek: részben tudományosan is helytálló és új nyelvtant (nem feltétlenül generatív grammatikát, de olyant, amely ennek a vívmányait figyelembe veszi) és beszédnevelést próbálnak tanítani. A IV. osztályban a nyelv mozgása kerül majd programra mintegy lezáró részként; ebben a nyelvi mozgás — beleértve a magyar nyelv történetének főbb kérdései, a jelenlegi magyar nyelvi váltakozás és a nyelvhasználat szabályozásának alapelvei — alkotják majd a megírandó tananyag vázát.

Az említett I. félévi anyag nemcsak a magyar nyelv, hanem általában a nyelv bemutatását tartja céljának. Sikerének ez is az egyik forrása; a tanulók műveltségében erre az időre már a magyaron kívül legalább egy idegen nyelv felmerült; nevelési szemponttal is össze kell kapcsolni az anyanyelvet és az idegennyelvet: meg kell tudni mutatni, hogy mindkettő az emberi nyelvnek a változata. Programjukban erről ezt írják: „Az anyanyelvi nevelésnek alapvető általános ismereteket kell nyújtani az emberi nyelvről. Ezáltal a magyar nyelv mint az egyetemes emberi nyelv egyik változata tárgyalható, s szélesebb keretbe kerülnek a magyar és az idegen nyelvekről az általános iskolában tanult ismeretek. Alkalmat kell adni arra is, hogy a nyelvtudomány időálló eredményei — mint az egyetemes kultúra része — megfelelő pedagógiai áttétellel súlyuknak megfelelő helyet kapjanak a tananyagban.” Hangsúlyozzák az anyanyelvi nevelésnek az idegen nyelvek tanítását megalapozó funkcióját is, valamint több olyan gondolatot, amelyeket feltehetően a mai vitában is hallunk majd.

Ezzel kapcsolatban szeretnék a magyar nyelvnek mint iskolai tantárgynak a többféle feladatáról szólni röviden. A magyar nyelv az iskolai oktatásban egyszerre (és ebben a sorrendben)

- (1) az emberi nyelv konkrét változata;
- (2) a Magyar Népköztársaság hivatalos nyelve;
- (3) a tanulók többségének anyanyelve.

Éppen ezért a ráháruló feladatokban is helyet kell kapni a nyelvről szóló általános (és elsősorban a magyarban konkretizálódó, de a többi nyelvet is figyelembe vevő) ismereteknek; másodsorban szükséges a gazdasági élet, társadalom, közigazgatás stb. által megkívánt nyelvi teljesítmények elérése, a köznyelv és irodalmi nyelv elsajátításának; harmadsorban a személyiség fejlesztésének, kibontakozásának: a személyiséggel összhangban levő eredeti szóbeli és írásbeli stílus kifejlesztésének. S mindennek összhangban kell állnia a magyar tantárgy másik felével, az irodalommal, melynek szintén többféle feladatot kell ellátnia. A magyar nyelv és irodalom együtt hordozza — más tárgyakkal is együtt — a magyar nemzeti nevelésnek a feladatát is. Ezt azonban minden esetben össze kell hangolni (magyarán mondva: alá kell rendelni) az egyetemes emberi művelődés és nevelés céljainak.

A (2) és (3) feladata közötti ellentmondást nem szabad ignorálni. A magyar anyanyelvű tanulók túlnyomó többsége tökéletesen tudja saját céljaira felhasználni környezetében elsajátított magyar nyelvváltozatát, s ez mégsem kielégítő az államnyelv, a köznyelv és az irodalmi nyelv területén megkívánt iskolai teljesítményhez. Ez gyakran súlyos konfliktusok forrása lehet. A társadalmi rétegződés, a szűkebb család társadalmi és műveltségi helyzete, a településbeli elhelyezkedése (nagyvárosi, kisvárosi, falusi, tanyasi) általában eltérő lehetőségeket nyújtanak a tanulók számára; ehhez gyakran hozzájárul az is, hogy környezetük nyelvét ismerik, összeütközésbe kerülnek az iskolai elvárásokkal. S mindezek alapján nyelvi (tehát nem értelmi) okokból nyújtanak gyengébb teljesítményt, mint azok a tanulók, akik hazulról a köznyelv ismeretét hozták magukkal. Mindezeknek a problémáknak a felderítésével és megoldásával foglalkozik az oktatásban alkalmazott szociolingvisztika (vagyis „társadalmi nyelvészet”). Magyarországon is megindult már ennek a művelése. Ez a kérdéskör egyébként a — nyelvi — része a hátrányos helyzetű, elsősorban fizikai dolgozók gyermekei iskolai teljesítményét javító törekvéseknek.

A fentiekhez még hozzájön két egyéb szempont is: magának a tanítási óráknak nyelvi-kommunikációs vizsgálata (tehát nemcsak a magyar anyanyelvi óráé). A tanítás nyelve — a tanár és a diákok nyelve, kommunikációjuk vizsgálata a szociolingvisztika és egy javasolt „pedagógiai alkalmazott nyelvészet” közös témaköre.

A másik pedig az a szempont, hogy az iskolában folyó — fentebb érzékeltetett — nyelvi nevelést össze kell hangolni az iskolán kívüli nyelvi neveléssel, a nyelvművelés és anyanyelvi művelődés egészével.

A nyelvi oktatás és nevelés kibontakozó egységes — tehát távlati és közeli, magyar és idegennyelvi, ismeretszerző és személyiségalakító, iskolai és iskolán kívüli — programja most szerveződik össze főként a VI. országos szintű kutatási főirány: a köznevelést elősegítő kutatások keretében.

4. Az idegennyelvek tanításában alkalmazott nyelvészet problémája

Amennyire új mindaz, ami az anyanyelvi nevelés terén történik (legalább is világméretben új), annyira általános az idegen nyelvek elsajátításá-

ban alkalmazott nyelvészet. Mondhatnánk, hogy a világ nagy részén ez a kiváltképpen alkalmazott nyelvészeti terület. Meg kell azonban azt is jegyezni, hogy több szakember határozottan nyelvészet-ellenes ezen a területen. Szerintük a szakmódszertan, a didaktika és a tantárgypedagógia egyike elegendő hozzá; s ha már mindenképpen kell még valami egyéb is, az általános didaktika vagy pszichológia, legföljebb speciális alkalmazott pszichológia. Nem kívánunk belebocsátkozni a diszciplínák beharcába, márcsak azért sem, mert valamennyi felsorolt szakterületre ténylegesen szükség lehet az idegen nyelvek tanításának tudományos megalapozásában, gyakorlati megszervezésében. Az az álláspont azonban, amely úgy fél a nyelvészettől, mint az ördög a szenteltvíztől, voltaképpen egy ki nem fejtett és általában nagyon is koherens, de idejét múlta nyelvészeti felfogást takar. Természetesen ennek a helyzetnek a kialakulásában szerepet játszott néhány alkalmazott nyelvész kezdeti türelmetlensége is, amely abban nyilvánult meg, hogy az összes többi tényező rovására kívánta előtérbe állítani saját, kísérleti szintű eredményeit (általában) a tananyagok valamilyen tökéletesítésében.

Nagyon messze vinne, ha akár az egész szakterületet, akár csak az utolsó 15 évben Magyarországon megtett fejlődését próbálnánk meg bemutatni. Aligha volt olyan nyelvvel kapcsolatos terület, ahol egy-egy rész-újítást olyan nagy hangerővel népszerűsítettek volna csodaszereként. (Viszont alig akadt olyan javaslat, melynek ne lett volna valamilyen részleges haszna.)

Ehelyett az idegen nyelvek elsajátításával mint közoktatási méretű feladatot próbálom bemutatni igen röviden (természetesen az alkalmazott nyelvészet látszögéből). Visszautalok a Magyar Tudományos Akadémia Elnökségi Közoktatási Bizottsága által kidolgozott előzetes távlati műveltségi koncepcióra; annak a nyelvi és kommunikációs neveléssel foglalkozó részére. Ebben kifejezetten szerepel az, hogy a század végére elérendőnek tartjuk a közoktatásból kikerülő tanulók számára az orosz nyelv aktív — középfokú — ismeretét, továbbá megfelelő szintű alapismereteket egy másik idegen nyelvből (lehetőleg másnyelvből vagy magyarul szomszédos nyelvből). A dokumentumokban másutt megtalálható az az igény is, hogy a tanuló tanuljon meg önmagában további idegen nyelvet tanulni, a meglévő ismereteit fenntartani és továbbfejleszteni.

Az Idegennyelv-elsajátítási Munkabizottságnak egyelőre nem feladata a közeli, 1978-as részleges oktatási reformban való aktív részvétel (mindössze akkor nyilvánítanak véleményt, ha az oktatási szervek megkérdezik őket). Az ő feladatuk a távlati elképzelések kidolgozására korlátozódik; ez is elég nagy és felelősségteljes munka. Az eddigi tevékenységük alapján a legtöbb érdekelt szakember számára nyilvánvalóvá vált máris a magyarországi — közoktatási szintű — idegennyelv-tanulás alapvető ellenmondása: ez, hogy akkor kezdődik, amikor már csak kivételes körülmények mellett sajátítható el (nem a tanult nyelvet beszélők között) iskolában az idegen nyelv. Természetesen az elsajátításnak — ennek a még kutatás alatt álló célnak — nem elégséges, de szükséges feltétele a 9 évnél hamarabb történő kezdés. Az Idegennyelv-elsajátítási Munkabizottság szakembereinek javaslata szerint a 3. általános iskolában kellene elkezdni az idegen nyelvet; erre mutat a világtendencia. Valószínűleg a közeli időben legföljebb a 4. általános iskolai osztályban lesz lehetséges valamilyen előkészítő jellegű oktatás; ez is nagy vívmány volna. — A vita abban áll, hogy egyesek a tanulók magyar nyelvi teljesítményét látják veszélyeztetve, ha 10 éves kor alatt elkezdenének idegen nyelvet tanulni.

A kérdésre irányuló nemzetközi vizsgálatok 8 és 9 éves tanulók esetében nem találtak ilyen veszélyeztető hatást.

Természetesen magának ennek a kérdésnek az eldöntése az oktatási hatóságokra tartozik. Az alkalmazott nyelvészek azonban tudományos előkészítést tudnak adni egy-egy ilyen döntéshez. — Hasonlóképpen olyanhoz is, hogy mikor kell azután a második idegen nyelvet elkezdni, milyen óraszám-ban, milyen szervezeti keretekben. S ahhoz is, hogy milyen idegen nyelvek tanítására kell figyelemmel lenni a közoktatás rendszerében. Sőt arra a közoktatáson túlmenő problémára is, hogy ha valaki végülis három vagy négy idegen nyelvet kíván tanulni (amelyből a közoktatás szisztematikusan csak kettőt tud felajánlani országos méretekben), akkor mi legyen ennek a három vagy négy idegen nyelvnek az optimális sorrendje.

A távlati koncepció idegennyelvi részében a tervek szerint értékelésre kerül az a sok vívmány, amely a felsőoktatásban és a felnőttoktatásban született meg Magyarországon és máshol. Ez azonban nem elegendő egy új elképzelés teljes kimunkálásához: ehhez ugyanúgy komplex kísérletek kellene, mint a többi tantárgy esetében. Ilyen kísérletek folynak is több helyen; s mivel az alkalmazott nyelvészet ezen a területen aránylag fejlett, ezért a kísérleti módszerük (a nyelvelsajátítást mérő nyelvi tesztelés) is meglehetősen kidolgozott. A kísérletek különféle témakörben folynak, talán a legtöbbet ígérő az ajkai iskoláskor előtti idegennyelv-elsajátítási próbálkozás.

Az idegennyelv-elsajátítás kérdéskörében nagyon nagy segítséget jelent az összevető (kontrasztív, konfrontatív) nyelvészet, az önálló módszerré alakult „hibaelvezés”, valamint az anyanyelvi nevelés összehangolása. Ez utóbbiról szeretnék még röviden szólni.

Három évvel ezelőtt hallottuk egy kerekasztal-vitán egy volt tanártól, hogy előfordult: reggel 8 és 9 között a magyar órán más nyelvészeti műszóval kellett megjelölnie ugyanazon tanulók számára egy nyelvtani jelenséget, mint 9 és 10 között a német órán. Ez a kérdés külső mutatója. Belső lényege pedig abban áll, hogy az idegen nyelvi tananyagok nem veszik igénybe az anyanyelvi (grammatikai és egyéb nyelvi) ismeretek szintjét; az anyanyelvi órák pedig nem készítik elő az idegen nyelvek elsajátításának kérdését. (Így például sehol sem beszélnek a tanulókkal arról, hogy mi is az idegen nyelv, miért és hogyan tanuljuk . . .) Éppen ezért megindult néhány olyan kísérlet is, melynek az a célja, hogy összehangolja a magyar nyelvi és idegen nyelvi oktatást ugyanabban az osztályban ugyanazon tanár tanításában. Ez folyik orosz, német és francia viszonylatban.

Természetesen az Idegennyelv-elsajátítási Munkabizottságnak nem ez az egyetlen feladata. Különféle egyéb feladatai közül hadd emeljek ki még egyet: az idegen nyelvek elsajátítása kutatásának mint akadémiai diszciplínának a kialakítása Magyarországon is éppúgy, mint az a legtöbb országban folyik, ahol ezen a téren nálunk hagyományosan jobb eredményeket érnek el. Ebben a kutatási munkálatban beletartozik az oktatás objektív körülményeinek a vizsgálata is, hiszen a legjobb módszer is zátonyra futhat heti 2 órában egy 35 főből álló osztályban. Viszont a sok milliós laboratóriumok is üresen állhatnak és berozsdásodhatnak, ha nincs hozzájuk megfelelő tananyag.*

* Az előadás utolsó részét másutt teszem közzé önálló formában. Az előadáshoz nem készültek jegyzetek. Hivatkozási alapnak tekinthető a magyarországi alkalmazott nyelvészet utolsó 6–10 évének fejlődése.